

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
ZESPÓŁ REALIZACJI
BADAŃ

29-35-69, 628-37-04
21-07-57, 628-90-17

UL. ŻURAWIA 4A, SKR.PT.24
00-503 W A R S Z A W A
TELEFAX: 29-40-89

BS/25/21/93

NASTROJE SPOŁECZNE W LUTYM '93

Komunikat z badań

Warszawa, luty 1993 r.

Nastroje społeczne odnotowane w lutym są zbliżone do nastrojów styczniowych, choć można zaobserwować też pewne zmiany. W porównaniu z opiniami sprzed miesiąca nastąpiło pewne pogorszenie oceny sytuacji politycznej w kraju, natomiast nieco poprawiły się oceny materialnych warunków życia ludzi w Polsce oraz sytuacji własnej rodziny. Bardziej optymistyczne niż przed miesiącem są prognozy na przyszłość. Wpływ na takie prognozy mogła mieć między innymi zakończona uchwaleniem budżetu debata sejmowa, która odbyła się w dniu rozpoczęcia badania¹.

Oceny aktualnej sytuacji

Ogólny wskaźnik społecznego optymizmu-pesymizmu, jakim są oceny rozwoju sytuacji w kraju, utrzymuje się od czasu grudniowego załamania nastrojów społecznych na zbliżonym poziomie. Obecnie 21% badanych wyraża przekonanie, że sytuacja w naszym kraju, ogólnie rzecz biorąc, zmierza w dobrym kierunku, natomiast 63% ankietowanych sądzi, że rozwija się ona w kierunku złym.

Tabela 1. Czy, ogólnie rzecz biorąc, sytuacja w naszym kraju idzie w dobrym czy też w złym kierunku?

w procentach

Oceny	Wskazania respondentów według terminów badań:										
	II	III	V	VI	VII	IX	X	XI	XII	I	II
	1992 r.									1993 r.	
Dobry	18	16	11	10	22	19	24	25	19	19	21
Zły	63	64	74	71	59	61	57	51	65	62	63
Trudno powiedzieć	19	20	15	19	19	20	19	24	16	19	16

¹ "Aktualne problemy i wydarzenia" (32) - sondaż przeprowadzony w dniach 12-14 lutego 1993 r. na 1255-osobowej reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców kraju.

Nie zmieniła się również ocena sytuacji gospodarczej w Polsce - 69% badanych ocenia ją negatywnie, a jedynie 5% pozytywnie.

Tabela 2. Jak Pan(i) ogólnie ocenia obecną **sytuację gospodarczą** w Polsce?

w procentach

Oceny	Wskazania respondentów według terminów badań:								
	III '92	V '92	VII '92	IX '92	X '92	XI '92	XII '92	I '93	II '93
Dobra	2	2	2	3	4	6	5	4	5
Ani dobra, ani zła	18	16	19	18	23	26	21	21	22
Zła	75	78	74	73	67	61	69	69	69
Trudno powiedzieć	5	4	4	6	6	7	5	6	4

Pogorszyła się natomiast ocena sytuacji politycznej. Odsetek ankietowanych oceniających ją negatywnie w ciągu ostatniego miesiąca zwiększył się o 9 punktów procentowych i po raz pierwszy od maja ubiegłego roku (upadek rządu Olszewskiego) przekroczył próg 50 procent. Pogorszenie ocen może być efektem społecznego odbioru wydarzeń, które miały miejsce w ciągu ostatniego miesiąca: konflikt Kaczyński - Belweder, niepewny do ostatnich dni wynik sejmowej debaty budżetowej, zapowiedź możliwości rozwiązania parlamentu i podania się rządu do dymisji.

Tabela 3. Jak Pan(i) ogólnie ocenia obecną **sytuację polityczną** w Polsce?

w procentach

Oceny	Wskazania respondentów według terminów badań:								
	III '92	V '92	VII '92	IX '92	X '92	XI '92	XII '92	I '93	II '93
Dobra	7	3	6	6	9	11	7	6	6
Ani dobra, ani zła	31	27	32	37	35	37	32	33	29
Zła	48	59	48	40	38	34	46	45	54
Trudno powiedzieć	14	11	13	17	18	18	15	15	11

Oceny warunków życia ludzi w Polsce nie zmieniły się istotnie w ciągu omawianego miesiąca, choć warto odnotować, że zmniejszyła się (o 4 punkty procentowe) grupa osób oceniających je jako złe. Zmniejszył się również (także o 4 punkty) odsetek badanych negatywnie oceniających warunki życia swojej rodziny.

Tabela 4. Jak Pan(i) ogólnie ocenia **materialne warunki życia ludzi w Polsce?**

w procentach

Oceny	Wskazania respondentów według terminów badań:								
	III'92	V'92	VII'92	IX'92	X'92	XI'92	XII'92	I'93	II'93
Dobre	2	2	2	2	2	2	2	3	2
Ani dobre, ani złe	16	14	18	15	17	19	13	14	16
Złe	78	80	77	78	76	72	82	81	77
Trudno powiedzieć	4	4	3	5	5	7	3	4	5

Tabela 5. Jak Pan(i) ocenia **obecne warunki materialne swojego gospodarstwa domowego?**

w procentach

Oceny	Wskazania respondentów według terminów badań:								
	III'92	V'92	VII'92	IX'92	X'92	XI'92	XII'92	I'93	II'93
Złe	51	45	44	45	42	41	47	43	43
Ani dobre, ani złe	38	43	43	43	46	45	42	44	44
Dobre	11	11	13	12	12	14	11	12	13

UWAGA: do V '92 r. zamiast kategorii "ani dobre, ani złe" stosowano kategorię "średnie".

Tabela 6. Jak obecnie żyje się Panu(i) i Pana(i) rodzinie?

w procentach

Oceny	Wskazania respondentów według terminów badań:								
	V'92	VI'92	VII'92	IX'92	X'92	XI'92	XII'92	I'93	II'93
Dobrze	10	11	13	11	10	11	11	14	15
Ani dobrze, ani źle	51	50	48	51	54	52	48	48	51
Źłe	38	38	38	37	35	36	40	38	34
Trudno powiedzieć	0	1	0	1	1	1	1	0	0

Wyniki sondażu lutowego kolejny raz potwierdzają zaobserwowaną we wcześniejszych badaniach tendencję ankietowanych do lepszych ocen poziomu życia własnej rodziny i sytuacji swoich gospodarstw domowych niż ogólnych ocen materialnych warunków życia ludzi w Polsce.

Oceny sytuacji zakładu pracy są w lutym lepsze niż przed miesiącem (o 4 punkty procentowe zwiększył się odsetek oceniających je jako dobre, a o 2 punkty zmniejszył uznających je za złe). Jest to sfera, w której odnotowano w stosunku do wcześniejszych badań największą poprawę nastrojów. Odsetek optymistów osiągnął pierwszy raz od roku 23 punkty procentowe, a proporcje ocen negatywnych do pozytywnych są najmniejsze. Warto też zwrócić uwagę, że odsetek ankietowanych negatywnie oceniających sytuację zakładu pracy zmniejsza się stale (z wyjątkiem ogólnie złych notowań grudniowych) od chwili powstania rządu Hanny Suchockiej.

Tabela 7. Jak Pan(i) ogólnie ocenia obecną sytuację Pana(i) **zakładu pracy?**

w procentach

Oceny	I '92	III '92	V '92	VII '92	IX '92	X '92	XI '92	XII '92	I '93	II '93
Dobra	19	16	16	17	20	19	20	20	19	23
Ani dobra, ani zła	27	25	29	33	32	33	33	27	30	27
Zła	51	56	54	47	43	42	39	47	42	40
Trudno po- wiedzieć	3	3	1	2	5	5	5	3	5	3

Prognozy na najbliższy rok

Ogólna prognoza rozwoju sytuacji w Polsce jest bardziej optymistyczna niż przed miesiącem. W porównaniu z krytycznym okresem załamania się nastrojów w grudniu ubiegłego roku zmniejszyła się o 10 punktów procentowych grupa respondentów twierdzących, że sytuacja w Polsce w ciągu najbliższego roku zmieni się na gorsze.

Tabela 8. A jak Pan(i) sądzi, jak to będzie w ciągu najbliższego roku? Czy spodziewa się Pan(i), że **sytuacja w Polsce** - ogólnie rzecz biorąc - poprawi się, pogorszy się, czy też nie zmieni się?

w procentach

Prognozy	Wskazania respondentów według terminów badań:								
	III '92	V '92	VII '92	IX '92	X '92	XI '92	XII '92	I '93	II '93
Poprawi się	14	12	26	20	16	18	13	14	17
Nie zmieni się	33	30	37	34	38	36	29	33	32
Pogorszy się	43	50	28	35	37	35	50	44	40
Trudno powiedzieć	9	7	9	12	9	11	8	10	11

Obecnie więc prognoza jest lepsza niż dwa miesiąca temu, nie tak dobra jednak jak na jesieni ubiegłego roku. Podobnie przedstawia się dynamika prognoz dotyczących szczegółowych sfer funkcjonowania państwa i społeczeństwa -sytuacji gospodarczej i materialnych warunków życia ludzi.

W przewidywaniach na najbliższy rok związanych z kierunkiem zmian sytuacji gospodarczej zmniejszył się (o 12 punktów procentowych w porównaniu z grudniem '92 i o 3 punkty procentowe w porównaniu ze styczniem '93) odsetek wypowiedzi pesymistycznych.

Tabela 9. Czy, Pana(i) zdaniem, w ciągu najbliższego roku **sytuacja gospodarcza** w Polsce poprawi się, nie zmieni się czy pogorszy się?

w procentach

Prognozy	Wskazania respondentów według terminów badań:								
	III '92	V '92	VII '92	IX '92	X '92	XI '92	XII '92	I '93	II '93
Poprawi się	16	13	23	22	17	18	14	16	18
Nie zmieni się	36	30	37	31	37	40	31	34	37
Pogorszy się	36	44	24	31	31	28	44	35	32
Trudno powiedzieć	12	14	15	16	15	14	11	16	13

W prognozach zmian materialnych warunków życia ludzi nastąpiła także poprawa. Choć odsetek optymistów zwiększył się w porównaniu z grudniem '92 tylko o 3 punkty procentowe, ale pesymistów zmniejszył się o 12 punktów.

Tabela 10. Czy, Pana(i) zdaniem, w ciągu najbliższego roku **materialne warunki życia ludzi** w Polsce poprawią się, pozostaną bez zmian czy pogorszą się?

w procentach

Prognozy	Wskazania respondentów według terminów badań:								
	III '92	V '92	VII '92	IX '92	X '92	XI '92	XII '92	I '93	II '93
Poprawią się	9	9	14	13	10	10	7	9	10
Nie zmieniają się	30	24	36	28	30	33	23	26	30
Pogorszą się	53	58	38	46	48	46	62	56	50
Trudno powiedzieć	8	10	12	13	12	11	8	9	10

Podobna poprawa prognoz nastąpiła w przewidywaniach dotyczących sytuacji własnej rodziny. W porównaniu z grudniem '92 grupa pesymistów zmalała o 12%, a o 5% wzrosła optymistów.

Tabela 11. Jak Pan(i) sądzi, czy za rok Panu(i) i Pana(i) **rodzinie będzie się żyło** lepiej, tak samo czy gorzej?

w procentach

Prognozy	Wskazania respondentów według terminów badań:							
	V '92	VII '92	IX '92	X '92	XI '92	XII '92	I '93	II '93
Lepiej	12	18	16	14	15	9	14	14
Tak samo	29	39	37	38	41	34	34	40
Gorzej	37	25	30	31	30	43	34	31
Trudno powiedzieć	22	17	17	17	14	14	18	15

Najbardziej poprawiły się prognozy rozwoju sytuacji w miejscu pracy ankietowanych. Odsetek respondentów twierdzących, że w ciągu najbliższego roku sytuacja w ich zakładzie pracy pogorszy się zmniejszył się w porównaniu z grudniem '92 o 18 punktów procentowych, a ze styczniem '93 o 9 punktów. Choć nadal odsetek pesymistów dwukrotnie przewyższa odsetek optymistów, to prognozy dotyczące tej sfery wracają do stanu odnotowanego w pierwszych miesiącach działalności rządu Hanny Suchockiej.

Tabela 12. Czy, Pana(i) zdaniem, w ciągu najbliższego roku sytuacja Pana(i) **zakładu pracy** poprawi się, nie zmieni czy pogorszy się?

w procentach

Prognozy	Wskazania respondentów według terminów badań									
	I '92	III '92	V '92	VII '92	IX '92	X '92	XI '92	XII '92	I '93	II '93
Poprawa	15	12	13	17	13	13	12	10	14	12
Bez zmian	34	28	34	39	41	38	40	31	33	37
Pogorszenie	39	47	37	26	25	30	28	43	34	25
Trudno powiedzieć	10	13	15	16	20	19	17	14	15	19

Najmniej poprawiły się prognozy rozwoju sytuacji politycznej. Obecnie są one nieco lepsze niż przed wybuchem strajków śląskich.

Tabela 13. Czy, Pana(i) zdaniem, w ciągu najbliższego roku **sytuacja polityczna** w Polsce poprawi się, nie zmieni czy pogorszy się?

w procentach

Prognozy	Wskazania respondentów według terminów badań:								
	III'92	V'92	VII'92	IX'92	X'92	XI'92	XII'92	I'93	II'93
Poprawi się	19	16	30	22	18	19	13	14	17
Nie zmieni się	37	32	37	39	42	41	43	42	39
Pogorszy się	24	29	11	16	18	17	26	23	23
Trudno powiedzieć	20	23	21	23	22	23	18	20	21

W lutym w zasadzie nie zmieniły się prognozy dotyczące rozwoju sytuacji strajkowej. Przekonanie, że w przyszłości fala strajków i protestów będzie narastała podziela nadal 41% badanych. Co dziesiąty ankietowany twierdzi, że w ciągu najbliższych miesięcy wybuchnie poważny konflikt społeczny. Zmalała jedynie (od grudnia o 9 punktów procentowych) grupa respondentów przekonanych, że "będzie się uspokajało - strajki, protesty będą powoli wygasły".

Tabela 14. Czy, Pana(i) zdaniem, w ciągu najbliższych miesięcy fala strajków, protestów będzie narastała czy też będzie opadała?

w procentach

Kategorie odpowiedzi	Wskazania respondentów według terminów badań:		
	IX'92	I'93	II'93
Będzie się uspokajało - strajki, protesty będą powoli wygasły	16	10	7
Będzie tak jak teraz - będą się pojawiały protesty i strajki	23	27	26
Będzie narastała fala strajków, protestów	34	41	41
Wybuchnie poważny konflikt społeczny	11	10	11
Trudno powiedzieć	16	11	15

Podobnie jak w styczniu '92, ponad połowa badanych pracowników najemnych deklaruje gotowość wzięcia udziału w strajku, do którego doszłoby w ich zakładzie pracy, jak również w strajku generalnym. Nieco mniej jest natomiast osób gotowych wziąć udział w strajku solidarnościowym (42% w styczniu wobec 38% w lutym). Warto jednak zaznaczyć, że deklaracji udziału w strajku nie należy traktować jako zapowiedzi realnego zachowania.

Tabela 15. Deklaracje zachowań strajkowych

Czy był(a)by Pan(i) gotów(owa) wziąć udział:	w procentach	
	Wskazania respondentów według terminów badań:	
	I '93	II '93
<u>- w strajku, do którego doszłoby w Pana(i) zakładzie</u>		
zdecydowanie tak	22	20
raczej tak	28	32
raczej nie	22	16
zdecydowanie nie	14	19
trudno powiedzieć	14	13
<u>- w strajku popierającym protest innych strajkujących zakładów</u>		
zdecydowanie tak	15	12
raczej tak	27	26
raczej nie	26	24
zdecydowanie nie	17	18
trudno powiedzieć	15	20
<u>- w strajku generalnym, powszechnym proteście pracowników przeciw polityce gospodarczej rządu</u>		
zdecydowanie tak	26	21
raczej tak	30	32
raczej nie	16	15
zdecydowanie nie	14	16
trudno powiedzieć	14	16

*

*

*

Pomiar lutowy potwierdził odnotowane w styczniu powolne wychodzenie z depresji, przejawiającej się w grudniowym załamaniu się nastrojów. Pomimo pewnych oznak poprawy społecznych nastrojów należy jednak pamiętać, że liczba ocen negatywnych jest często kilkakrotnie wyższa od liczby ocen pozytywnych.

Najbardziej poprawiły się prognozy na przyszłość oraz oceny sfer życia, z którymi badani stykają się na co dzień lub które dotyczą ich najbardziej - sytuacji swojego zakładu pracy i własnej rodziny. Pesymizm w tych sferach jest obecnie mniejszy niż był w ostatnich dwóch miesiącach i wraca do poziomu zaobserwowanego w listopadzie '92.

Nowe wydarzenia na scenie politycznej - zaostrzenie konfliktu Kaczyński-Belweder oraz ostra debata budżetowa, podczas której mówiono o rozwiązaniu Sejmu, zapewne wpłynęły na pogorszenie się ocen sytuacji politycznej.

A N E K S
Ocena kierunku zmian sytuacji w kraju

(%)

	Dobry	Zły	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	21	63	16	1255
Płeć				
Mężczyźni	25	63	12	565
Kobiety	18	63	20	690
Wiek				
do 24 lat	24	63	13	168
25-34	21	64	15	223
35-44	16	67	17	276
45-54	17	68	15	216
55-64	24	60	16	192
65 lat i więcej	27	52	21	179
Miejsce zamieszkania				
Wieś	16	69	15	507
Miasto do 20 tys.	23	69	9	140
od 21 do 100 tys.	23	63	14	232
101-500 tys.	23	53	24	228
501 tys. i więcej mieszk.	31	51	17	148
Region				
Północny	24	62	14	163
Zachodni	20	69	12	111
Środkowozachodni	22	70	8	184
Środkowy	18	66	16	233
Wschodni	19	60	20	142
Południowo-wschodni	22	58	20	201
Południowo-zachodni	23	57	20	222
Wykształcenie				
Podstawowe	16	68	16	497
Zasadnicze zawodowe	18	69	14	345
Średnie	26	55	18	341
Wyższe	45	35	20	72
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	40	41	18	57
Prac. umysł. niż. szczebla	21	63	16	96
Pracownicy fiz.- umysł.	34	62	4	56
Robotnicy wykwalifikowani	20	66	14	139
Robotnicy niewykwalifik.	9	65	26	73
Rolnicy	6	78	15	130
Prywatni przedsiębiorcy	23	66	10	46
Bierni zawodowo				
Renciści i emeryci	23	58	19	383
Uczniowie i studenci	36	56	9	49
Bezrobotni	15	68	17	122
Gospodynie domowe i inni	21	65	14	101
Dochody na jedną osobę				
Poniżej 500 tys. zł	13	75	12	159
500 tys. - 999 tys.	15	69	16	350
1000 tys. - 1499 tys.	19	58	23	352
1500 tys. - 1999 tys.	23	64	13	179
2000 tys. i powyżej	42	49	9	192
Ocena własnych war. mater.				
Złe	12	75	13	541
Średnie	23	57	20	556
Dobre	45	43	12	156
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	25	56	19	125
Raz w tygodniu	22	62	16	698
Kilka razy w roku	17	67	16	314
W ogóle nie uczestniczy	18	64	18	113